

D • N

15/6 1958

Saken, makten och taktiken

"Ni förstår inte politik i Dagens Nyheter. Vad det nu gäller är inte pensionsfrågan, utan makten." Ungefär de orden yttrades häromdagen i ett privat samtal av en person helt utanför partipolitiken och det parlamentariska spelet. Men de ger uttryck åt en uppfattning som mer eller mindre medvetet finns hos många politiker och som i sin principiella syftning färgar politiken över huvud. Det gäller inte den eller den frågan, tänker man — öppet sägs det sällan —, utan det väsentliga är vilka som skall sitta vid makten. Från den synpunkten måste, det är tankegången, varje särskild fråga bedömas, ställningstagandet måste gå ut från en avvägning av det sakliga och det taktiska. Att se bara till saken, det försvagar och splittrar partierna, som alltid byggs på att i många hänseenden disparata grupper samlas för vissa gemensamma mål, och partierna är nödvändiga för demokratin.

Ingen kan bestrida att det ligger något i denna uppfattning. Demokratins teoretiker för hundra eller två hundra år sedan — Rousseau, Jefferson, Bentham, James Mill — tänkte sig visserligen inte saken så. De föreställde sig en folkstyrelse, där varje medborgare och varje representant handlade från fall till fall enligt sin övertygelse om vilken lösning som var den riktiga; att rösta i flock, att vara partiman var för dem något betänkligt. Men för att få en styrelse, för att få stabilitet, krävs organiserad samverkan människor och grupper emellan, och detta är otänkbart utan att sårmeningar hos de samverkande underordnas huvudlinjen. Traditionen och vanan gör detta till något självfallet. Ingen tror väl, exempelvis, att alla socialdemokrater i riksdagen tänker på ett sätt i pensionsfrågan, alla folkpartister på ett annat sätt, men de uppträder som om de gjorde det, och hos många underlättas denna anpassning av att de vänjt sig av med att reflektera i oroande frågor, av att själva förmågan och viljan att tänka

på egen hand förtvinat. I viss omfattning måste det vara så, och något skäl att beklaga eller anklaga finns inte.

I de framgångsrika demokratierna nås en balans mellan saklighet och taktik. "Oppositionens plikt är att opponera", lyder en gammal engelsk paroll. Det gäller att kritisera vad regeringen gör dels för att fästa uppmärksamheten på reella svagheter, dels för att undergräva regeringens ställning och förbereda sin egen återkomst till makten. Att gå emot det egna partiet i en sakfråga av politisk vikt blir under sådana förhållanden ett brott, som gång efter annan lett till att de felande bannlysts ur partiet. I Amerika har situationen varit liknande. Att nå makten genom att utnyttja alla möjligheter till angrepp mot det andra partiet och att hålla ihop de egna skarorna genom lockelser och kompromisser har varit partipolitikens fundament utom i krig och svåra kriser, då samling på bredare grundval ansetts nödvändig för statens värn. Makten, det är det stora och åtråvärda, makten över ämbeten och sinekurer, makten att hindra eller genomföra några idéer och planer — ofta vaga och skiftande — som anses vara det huvudsakliga, det egentliga i partiernas syften. Men både i England och USA har detta spel om makten förts i fasta former, präglats av en bevarad värdegemenskap i avgörande ting — främst själva det demokratiska systemet — och har därför kännetecknats av en viss grad av hänsyn för motståndaren. Sannolikt har det i dessa länder tillämpade majoritetsvals-systemet bidragit till denna återhållsamhet; enligt detta system blir det nödvändigt att främst vädja till marginalväljarna mellan partierna, alltså till de obestämda, medlande och försiktiga.

Det finns länder där sakfrågorna i politiken under långa skeden reducerats till ett minimum, där kampen nästan uteslutande gällt själva makten och där taktiken — med

revolter och militära aktioner som yttersta medel — blir dominerande. Sydamerikas stater ger de bästa exemplen. Program och vallöften blir i många fall knappast mer än masker för maktbegäret hos ledare och partier, som ser på statens rika resurser som Napoleon uppmanade sina soldater att se på de lombardiska slätterna vid början av 1796 års segertåg.

Ännu öppnare blir maktstriden, ännu hänsynslösare taktiken, då en grupp i förakt för det bestående kräver samhällets omgestaltning efter nya linjer. Den revolutionära marxismen, fascismen och nazismen frigör sig helt från de aktuella sakfrågornas bojor: att med alla medel, även de grövsta miss-tankar och lögnar, nedsätta motståndaren och samla missnöje blir lika självfallet som att med falska löften och eggande myter locka anhängare. Dagens gemenhet rättfärdigas av det stora mål, den nya värld som eftersträvas. Något ansvar behövs över de ljugande inte känna, ty om de väl kommer till makten, krossar de allt motstånd och all opposition.

Men låt oss återgå till den framgångsrika demokratin, till denna svenska demokratin. Innehavet av regeringsmakten är av betydelse, och det är, av skäl som vi tillräckligt ofta framhåvt, väsentligt att ett parti inte under årtionden stannar vid styret, att ministären av

löses av en annan, borgerlig eller helst byggd på samverkan mellan alla demokratiska riktningar. Men vi bör inte bli förhäxad av maktanken. Det är inte möjligt, det är inte önskvärt att en ny regering innebär ett "maktövertagande", ett regimskifte i mera egentlig mening. Det svenska styret, det svenska partiväsendet bygger på växlande samarbete, inte på växling vid makten. Vi vet i grunden alla att det är rätt begränsade ting som en ny regering kan uträtta, att det inte finns några stora reformer — som i England 1945 och 1951 — vilka en ny majoritet kan tänkas genomföra eller upphäva, att vad man kan räkna på främst är en bättre förvaltning, ett samarbete med det parti som har nära hälften av väljarna bakom sig förblir ofrånkomligt och värdefullt. Men om vi inser detta måste vi frigöra oss från föreställningen att det egentliga i partiernas strävan är maktinnehavet. Och framför allt är det uteslutet att ställningstagandet i centrala sakfrågor — och den största av alla, pensionsfrågan — skulle bestämmas av maktanken, av tro att taktiska hänsyn är respektabla därför att en förändrad maktställning är det avgörande, allt överskuggande målet. Därför måste saken, inte den i maktillusionernas hägn blommande taktiken, vara rikt-punk-